

INSTYTUCJE / INSTITUTIONS

Centrum Badań Żydowskich Uniwersytetu Łódzkiego otrzymało imię Filipa Friedmana

THE CENTRE FOR JEWISH STUDIES OF THE UNIVERSITY OF ŁÓDŹ
WAS NAMED AFTER FILIP FRIEDMAN

23 października 2023 r. odbyła się uroczystość nadania działającemu na Uniwersytecie Łódzkim Centrum Badań Żydowskich imienia Profesora Filipa Friedmana – związanego z Łodzią wybitnego historyka. Uroczystość miała szczególny charakter, gdyż wśród zaproszonych gości znalazł się krewny Filipa Friedmana, prof. Zygmunt Hofman. Dla łódzkiego ośrodka badań historii Żydów było to wydarzenie niezwyklej wagi, gdyż zatrudnieni tam naukowcy niemal od początku istnienia Centrum obficie korzystają z dorobku Friedmana oraz wyznaczonych przez niego ścieżek badawczych. W ramach realizowanych przez łódzkich historyków projektów kontynuowane są m.in. badania nad osadnictwem żydowskim w Łodzi oraz nad starym cmentarzem żydowskim, zapoczątkowane przez Friedmana w latach trzydziestych XX w.

Urodzony we Lwowie w 1901 r. Filip Friedman był postacią wyjątkową pod wieloma względami. Jego długoletni współpracownik i wybitny historyk Salo Wittmayer Baron określił Go jako „najbardziej energicznego, pomysłowego i uważnego historyka”¹. Te cechy znajdowały swoje odbicie w podejmowanych przez Friedmana tematach oraz sposobie prowadzenia badań naukowych. Po studiach historycznych w Wiedniu oraz uzyskaniu stopnia doktora podjął pracę jako pedagog – najpierw w Wołkowysku, następnie w Koninie, by ostatecznie osiąść w Łodzi, gdzie objął stanowisko nauczyciela w żydowskim II Gimnazjum Męskim Towarzystwa Żydowskich Szkół Średnich. Szkoła mieściła się przy ul. Magistrackiej 22 (obecnie Aleksandra Kamińskiego) – tej samej ulicy, przy której zlokalizowany jest

¹ Salo Wittmayer Baron, *Introduction*, [w:] Philip Friedman, *Roads to Extinction: Essays on the Holocaust*, red. Ada June Friedman, New York 1980, s. 1.

Instytut Historii Uniwersytetu Łódzkiego (pod numerem 27a), w ramach którego działa Centrum Badań Żydowskich.

Filip Friedman dał się poznać jako zaangażowany i oddany pedagog. Wraz z uczniami redagował pismo młodzieżowe „Nasze Życie”². Wzbudzał w nich zainteresowanie historią lokalną, powierzając im m.in. prace inwentaryzacyjne na starym cmentarzu żydowskim w Łodzi³. Etat w Łodzi łączył z wykładami na kursach JIWO w Wilnie oraz w Instytucie Judaistycznym w Warszawie, prowadząc jednocześnie badania naukowe, których efekty publikował w postaci książek i artykułów⁴.

Aktywność naukową Friedmana przerwała wojna, w której stracił najbliższą rodzinę. Ocalał w ukryciu, a wraz z końcem wojny, jeszcze w roku 1944, w wyzwolonym Lublinie zaangażował się w prace Centralnej Żydowskiej Komisji Historycznej, której był współzałożycielem i dyrektorem. Łódź ponownie pojawiła się na Jego drodze, gdy w 1945 r. wraz z Komisją przeniósł się do tego miasta. Powrócił wtedy również do pracy dydaktycznej – został zatrudniony jako kontraktowy wykładowca na Wydziale Humanistycznym nowo utworzonego Uniwersytetu Łódzkiego. Na UŁ od listopada 1945 r. do września 1946 r. prowadził zajęcia z historii Żydów⁵. W 1946 r. Friedman opuścił Polskę, by w 1948 r. osiąść na stałe w Stanach Zjednoczonych, gdzie kontynuował pracę naukową oraz edukował kolejne pokolenia badaczy historii Żydów.

Podkreślone w przedstawionym wyżej krótkim szkicu biograficznym relacje Friedmana z Łodzią były drugim – oprócz inspiracji naukowej – czynnikiem, który skłonił badaczy związanych z Centrum Badań Żydowskich Uniwersytetu Łódzkiego do podjęcia inicjatywy uczynienia Go patronem instytucji, a tym samym nadania Centrum imienia Filipa Friedmana.

Otrzymując imię Filipa Friedmana, Centrum miało już pokaźny dorobek naukowy. Pierwszym projektem realizowanym w powołanej w 2005 r. jednostce była edycja pięciu tomów *Kroniki getta łódzkiego*, której

² Jeden numer czasopisma znajduje się w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi.

³ Filip Friedman, *Stary cmentarz żydowski w Łodzi w świetle cyfr*, [w:] *Stary cmentarz żydowski w Łodzi. Studium monograficzne*, red. Pinkus Nadel i in., Łódź 1938, s. 151.

⁴ Poza wspomnianym wyżej artykułem zob. studium łódzkiego Bractwa Pogrzebowego: Filip Friedman, *Łódzka Chewra Kadisza i jej dzieje*, [w:] *Stary cmentarz żydowski...*, s. 37–110; a także m.in.: tenże, *Rozwój gospodarczy Łodzi do roku 1914*, „*Ekonomista*” (1938), nr 1, s. 67–103; tenże, *Dzieje Żydów w Łodzi od początków osadnictwa Żydów do r. 1863. Stosunki ludnościowe, życie gospodarcze, stosunki społeczne*, Łódź 1935; tenże, *Konflikt społeczny w Łodzi na początku XIX stulecia*, Warszawa 1931.

⁵ Archiwum Uniwersytetu Łódzkiego, 553: Akta osobowe pracownika Filipa Friedmana, k. 1–4.

polsko-niemieckie wydanie przygotowywano we współpracy z Uniwersytetem Justusa Liebiga w Giessen. W kolejnych latach rozszerzono zakres chronologiczny badań, obejmując nimi zarówno okres przemysłowej Łodzi, jak również lata powojenne. Getto łódzkie nadal pozostawało jednak głównym badaniem zagadnieniem. Podążając za zapoczątkowaną w kierowanej przez Friedmana Centralnej Żydowskiej Komisji Historycznej inicjatywą edycji źródeł dotyczących Zagłady, szczególny nacisk w łódzkim ośrodku położono na opracowanie wydawnictw źródłowych dotyczących drugiego co do wielkości getta zorganizowanego przez nazistów w okupowanej Polsce. Tym samym udało się opublikować m.in. spisana w getcie *Encyklopedię getta*⁶ (w języku polskim i angielskim), zbiór przemówień Przełożonego Starszeństwa Żydów z getta łódzkiego Mordechaja Rumkowskiego⁷ oraz kompletny zestaw obwieszczeń wydanych przez administrację getta⁸, w najbliższym czasie ukaże się naukowe opracowanie wszystkich osiemnastu numerów wydawanego w getcie tygodnika pt. „Getto-cajtung”. Istotną grupę opracowywanych i publikowanych przez badaczy z Centrum źródeł stanowi także literatura dokumentu osobistego – wydano kilka dzienników z getta łódzkiego, m.in.: Dawida Sierakowiaka⁹, Heńka Fogla¹⁰, Rywki Lipszyc¹¹, Józefa Zelkowicza¹², Viktora Hahna¹³ czy Irene Hauser¹⁴, a prace nad kolejnymi trwają. W ramach prowadzonej przez badaczy z Centrum oraz łódzkich germanistów serii wydawniczej „Judaica Łódzkie” w Wydawnictwie Uniwersytetu Łódzkiego ukazały się również tomy antologii literatury obejmującej, oprócz niepublikowanych wcześniej dzieł

⁶ *Encyklopedia getta. Niedokończony projekt archiwistów z getta łódzkiego*, oprac. Krystyna Radziszewska, Ewa Wiatr, Adam Sitarek, Jacek Walicki, Łódź 2014.

⁷ „*Śluchają słów Prezesa...*”. *Księga przemówień Chaima Mordechaja Rumkowskiego*, red. i oprac. Adam Sitarek, Michał Trębacz, Łódź 2011.

⁸ *Rok za drutem kolczastym (na marginesie obwieszczeń Pana Prezesa Ch. Rumkowskiego). Obwieszczenia Przełożonego Starszeństwa Żydów z getta łódzkiego (1940–1944)*, oprac. Adam Sitarek, Ewa Wiatr, Warszawa 2019.

⁹ Dawid Sierakowiak, *Dziennik*, wyd. Ewa Wiatr, Adam Sitarek, Warszawa 2015 (wyd. 2: Warszawa 2016).

¹⁰ Heniek Fogel, *Dziennik*, oprac. Adam Sitarek, Ewa Wiatr, Warszawa 2019.

¹¹ *The Diary of Rywka Lipszyc*, tłum. Małgorzata Markoff, red. Alexandra Zapruder, przypisy Ewa Wiatr, San Francisco 2014; Rywka Lipszyc, *Dziennik z getta łódzkiego*, wyd. Ewa Wiatr, Kraków–Budapeszt 2017.

¹² Józef Zelkowicz, *Notatki z getta łódzkiego 1941–1944*, wyd. Michał Trębacz, Ewa Wiatr, Monika Polit, Krystyna Radziszewska, tłum. Monika Polit, Łódź 2016.

¹³ Adam Sitarek, *Dziennik Viktora Hahna z łódzkiego getta*, „Zagłada Żydów” (2020), nr 16.

¹⁴ Irene Hauser, *Dziennik z getta łódzkiego. Das Tagebuch aus dem Lodzer Getto*, tłum. Krystyna Radziszewska, Łukasz Płeś, oprac. Ewa Wiatr, Krystyna Radziszewska, Łódź 2019.

przedwojennych¹⁵, także zbiór tekstów z getta łódzkiego¹⁶ oraz literaturę powstającą w Łodzi po 1945 r.¹⁷ Obrazem aktywności wydawniczej Centrum jest umieszczony poniżej wykaz publikacji z lat 2008–2023.

Adam Sitarek <https://orcid.org/0000-0002-3958-7262>
Centrum Badań Żydowskich im. Filipa Friedmana
adam.sitarek@uni.lodz.pl

Publikacje zespołu Centrum Badań Żydowskich im. Filipa Friedmana Uniwersytetu Łódzkiego (2008–2023)

2008

Artykuły

Sikorska-Kowalska Marta, Wiatr Ewa, *Łódzkie Żydowskie Towarzystwo Ochrony Kobiet w Łodzi 1914–1939*, „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX Wieku” 5 (2008).

Sitarek Adam, *Szkoły w Litzmannstadt-Getto (1940–1941)*, [w:] *Księga pamiątkowa XV Ogólnopolskiego Zjazdu Historyków Studentów*, t. 2, red. Jacek Walicki, Łódź 2008.

2009

Kronika getta łódzkiego / Litzmannstadt Getto 1941–1944, oprac. i red. Julian Baranowski, Krystyna Radziszewska, Adam Sitarek, Michał Trębacz, Jacek Walicki, Ewa Wiatr, Piotr Zawilski, t. 1–5, Łódź 2009.

Rozensztajn Szmul, *Notatnik*, tłum., red. i wprowadzenie Monika Polit, przypisy Julian Baranowski, Monika Polit, Ewa Wiatr, Warszawa 2009.

Wżarł się we mnie ból... Próby literackie Abrama Cytryna, red. Dariusz Leśnikowski, Krystyna Radziszewska, Ewa Wiatr, Łódź 2009.

Artykuły

Sitarek Adam, *Statystyka transportów Żydów z Berlina do getta w Litzmannstadt*, [w:] *Żydzi berlińscy w Litzmannstadt Getto 1941–1944. Księga pamięci*, red. Ingo Loose, Berlin–Łódź 2009.

¹⁵ *Sztetl, szund, bunt i Palestyna. Antologia twórczości literackiej Żydów w Łodzi 1905–1939*, wyd. Krystyna Radziszewska, Dariusz Dekiert, Ewa Wiatr, Łódź 2017.

¹⁶ *Oblicza getta. Antologia tekstów z getta łódzkiego*, wyd. Krystyna Radziszewska, Ewa Wiatr, Łódź 2017.

¹⁷ *Nowe życie? Antologia literatury jidysz w powojennej Łodzi (1945–1949)*, wyd. Magdalena Ruta, współpr. Ewa Wiatr, Krystyna Radziszewska, Łódź 2018.

Walicki Jacek, *Polityka historyczna a nauka. Dzieje badań materiałów archiwalnych getta łódzkiego i jego „Kroniki” do roku 1968*, [w:] *Kronika getta łódzkiego / Litzmannstadt Getto 1941–1944*, t. 5: *Suplementy*, oprac. i red. Julian Baranowski, Krystyna Radziszewska, Adam Sitarek, Michał Trębacz, Jacek Walicki, Ewa Wiatr, Piotr Zawilski, Łódź 2009.

2010

„*Należę do polskiej szkoły historycznej*”. *Studia i szkice ofiarowane prof. Jakubowi Goldbergowi z okazji odnowienia doktoratu na Uniwersytecie Łódzkim*, red. Rafał Stobiecki, Jacek Walicki, Łódź 2010.

Studia i szkice dedykowane Julianowi Baranowskiemu, red. Ewa Wiatr, Piotr Zawilski, Łódź 2010.

Artykuły

Sitarek Adam, *Scenariusz filmu oświatowego „Aus Lodz wird Litzmannstadt”*, [w:] „*Należę do polskiej szkoły historycznej*”. *Studia i szkice ofiarowane prof. Jakubowi Goldbergowi z okazji odnowienia doktoratu na Uniwersytecie Łódzkim*, red. Rafał Stobiecki, Jacek Walicki, Łódź 2010.

Sitarek Adam, *Transporty Żydów z Berlina do getta łódzkiego (1941–1942)*, [w:] *Studia i szkice dedykowane Julianowi Baranowskiemu*, red. Ewa Wiatr, Piotr Zawilski, Łódź 2010.

Trębacz Michał, *Aleksander Margolis. Lekarz, społecznik, polityk, Żyd*, [w:] *Studia i szkice dedykowane Julianowi Baranowskiemu*, red. Ewa Wiatr, Piotr Zawilski, Łódź 2010.

Trębacz Michał, „*Rzadko kiedy żydowski dom łączył w sobie tyle światów i tyle wartości...*”. *Polsko-żydowska mozaika Rafała Lichtensteina – przyczynek do dziejów inteligencji wielokulturowej Łodzi*, [w:] „*Należę do polskiej szkoły historycznej*”. *Studia i szkice ofiarowane prof. Jakubowi Goldbergowi z okazji odnowienia doktoratu na Uniwersytecie Łódzkim*, red. Rafał Stobiecki, Jacek Walicki, Łódź 2010.

Walicki Jacek, *Ostatnie łódzkie wybory Drugiej Rzeczypospolitej – 18 grudnia 1938 r.: socjalizm, nacjonalizm, antysemityzm*, [w:] „*Należę do polskiej szkoły historycznej*”. *Studia i szkice ofiarowane prof. Jakubowi Goldbergowi z okazji odnowienia doktoratu na Uniwersytecie Łódzkim*, red. Rafał Stobiecki, Jacek Walicki, Łódź 2010.

Wiatr Ewa, *Życie codzienne w getcie łódzkim w świetle „Kroniki getta łódzkiego”*, [w:] *Studia i szkice dedykowane Julianowi Baranowskiemu*, red. Ewa Wiatr, Piotr Zawilski, Łódź 2010.

Wiatr Ewa, *Życie kulturalne Żydów w Łodzi w latach 1945–1950*, [w:] *Spoleczność żydowska i niemiecka w Łodzi po 1945 roku*, red. Andrzej Lech, Krystyna Radziszewska, Andrzej Rykała, Łódź 2010.

2011

„*Śluchają słów Prezesa...*”. *Księga przemówień Chaima Mordechaja Rumkowskiego*, red. i oprac. Adam Sitarek, Michał Trębacz, Łódź 2011.

Artykuły

- Sitarek Adam, „Bezpieczeństwo Łodzi w naszych rękach”. *Władze Łodzi wobec wybuchu II wojny światowej*, [w:] *Łódź w 1939 roku. Studia i szkice*, red. Tomasz Toborek, Przemysław Waingertner, Łódź 2011.
- Trębacz Michał, „Wojna nerwów”. *Codziennosc łodzian w przededniu wybuchu II wojny światowej*, [w:] *Łódź w 1939 roku. Studia i szkice*, red. Tomasz Toborek, Przemysław Waingertner, Łódź 2011.
- Walicki Jacek, *Żydzi łódzcy przed wrześniem 1939 r.*, [w:] *Łódź w 1939 roku. Studia i szkice*, red. Tomasz Toborek, Przemysław Waingertner, Łódź 2011.
- Wiatr Ewa, *Sytuacja ludności żydowskiej w Łodzi w pierwszych miesiącach okupacji*, [w:] *Łódź w 1939 roku. Studia i szkice*, red. Tomasz Toborek, Przemysław Waingertner, Łódź 2011.

2012

- Sprawozdania wojewody łódzkiego z legalnego ruchu politycznego. Rok 1938*, red. Jacek Walicki, współpr. Łukasz Jaworski, Monika Kucner, Krystyna Radziszewska, Adam Sitarek, Michał Trębacz, Zofia Trębacz, Ewa Wiatr, Piotr Zawilski, Łódź 2012.
- Sprawozdania wojewody łódzkiego z legalnego ruchu politycznego. Rok 1939*, red. Jacek Walicki, współpr. Łukasz Jaworski, Monika Kucner, Krystyna Radziszewska, Adam Sitarek, Michał Trębacz, Zofia Trębacz, Ewa Wiatr, Piotr Zawilski, Łódź 2012.
- Zagłada Żydów na polskiej prowincji*, red. Adam Sitarek, Michał Trębacz, Ewa Wiatr, Łódź 2012.

Artykuły

- Sitarek Adam, *Rola niemieckiego Zarządu Getta w Łodzi w eksterminacji gett prowincjonalnych Kraju Warty*, [w:] *Zagłada Żydów na polskiej prowincji*, red. Adam Sitarek, Michał Trębacz, Ewa Wiatr, Łódź 2012.
- Sitarek Adam, *W obliczu „trudnej konieczności”. Administracja żydowska getta łódzkiego wobec wsiedleń Żydów z Rzeszy i Protektoratu (październik–listopad 1941)*, „Zagłada Żydów” (2012), nr 8.
- Walicki Jacek, *Zygmunt Messing – dzieje Żyda o życiorysie niezgodnym z regułą*, „Zagłada Żydów” (2012), nr 8.
- Wiatr Ewa, *Kawalerowie Krzyża Żelaznego w getcie łódzkim*, „Zagłada Żydów” (2012), nr 8.
- Wiatr Ewa, Zawilski Piotr, *Losy chrześcijan w getcie łódzkim w świetle zachowanych archiwaliów*, „Prace i Materiały Historyczne Archiwum Archidiecezjalnego w Łodzi i Muzeum Archidiecezji Łódzkiej” 9 (2012).

2013

- „Archiwum Ringelbluma. Konspiracyjne Archiwum Getta Warszawy”, t. 13: *Ostatnim etapem przesiedlenia jest śmierć. Pomiechówek, Chełmno nad Nerem*,

Treblinka, oprac. Ewa Wiatr, Barbara Engelking, Alina Skibińska, Warszawa 2013.

Sprawozdania wojewody łódzkiego ze stanu bezpieczeństwa. Rok 1938, red. Jacek Walicki, współpr. Łukasz Jaworski, Monika Kucner, Krystyna Radziszewska, Adam Sitarek, Michał Trębacz, Zofia Trębacz, Ewa Wiatr, Piotr Zawilski, Łódź 2013.

Sprawozdania wojewody łódzkiego ze stanu bezpieczeństwa. Rok 1939, red. Jacek Walicki, współpr. Łukasz Jaworski, Monika Kucner, Krystyna Radziszewska, Adam Sitarek, Michał Trębacz, Zofia Trębacz, Ewa Wiatr, Piotr Zawilski, Łódź 2013.

Artykuły

Trębacz Michał, *Aleksander Margolis (1888–1939). Lekarz, społecznik, polityk*, Biblioteka „Kroniki Miasta Łodzi” 10 (2013).

Trębacz Michał, *Chaim Lejb Poznański (1879–1939). Zapomniany socjalista*, Biblioteka „Kroniki Miasta Łodzi” 10 (2013).

Trębacz Michał, *Stanisław Rapalski (1891–1979). Społecznik, samorządowiec, socjalista*, Biblioteka „Kroniki Miasta Łodzi” 10 (2013).

Wiatr Ewa, *Knights of the Iron Cross in the Łódź Ghetto*, „Zagłada Żydów” (2013), nr „Holocaust Studies and Materials”.

2014

The Diary of Rywka Lipszyc, tłum. Małgorzata Markoff, red. Alexandra Zapruder, przypisy Ewa Wiatr, San Francisco 2014.

Encyklopedia getta. Niedokończony projekt archiwistów z getta łódzkiego, oprac. Krystyna Radziszewska, Ewa Wiatr, Adam Sitarek, Jacek Walicki, Łódź 2014.

Artykuły

Wiatr Ewa, „Zdawanie Żydów” – udział policjantów granatowych w wysiedlaniu Żydów na przykładzie powiatu radomszczańskiego, „Zagłada Żydów” (2014), nr 10.

2015

„Archiwum Ringelbluma. Konspiracyjne Archiwum Getta Warszawy”, t. 23: *Dzienniki z getta warszawskiego*, oprac. Katarzyna Person, Zofia Trębacz, Michał Trębacz, tłum. Sara Arm i in., Warszawa 2015.

Edelman Marek, *Getto walczy (udział Bundu w obronie getta warszawskiego)*, oprac. Michał Trębacz, Łódź 2015.

Sierakowiak Dawid, *Dziennik*, wyd. Ewa Wiatr, Adam Sitarek, Warszawa 2015 (wyd. 2: Warszawa 2016).

Sitarek Adam, „Otoczone drutem państwo”. *Struktura i funkcjonowanie administracji żydowskiej getta łódzkiego*, Łódź 2015.

Artykuły

Wiatr Ewa, *Na marginesie funkcjonowania sądów polskich w Generalnym Gubernatorstwie. Przypadek Majera Wolberga*, „Zagłada Żydów” (2015), nr 11.

2016

„Archiwum Ringelbluma. Konspiracyjne Archiwum Getta Warszawy”, t. 33, cz. 1: *Getto warszawskie*, oprac. Izabela Łach, Justyna Majewska, Katarzyna Person, Dagmara Swałek, Michał Trębacz, Zofia Trębacz, Warszawa 2016.

„Archiwum Ringelbluma. Konspiracyjne Archiwum Getta Warszawy”, t. 34, cz. 2: *Getto warszawskie*, oprac. Tadeusz Epsztein, Alicja Jarkowska-Natkaniec, Izabela Łach, Justyna Majewska, Agnieszka Reszka, Monika Taras, Michał Trębacz, Zofia Trębacz, Warszawa 2016.

Encyclopedia of the Ghetto: The Unfinished Project of the Łódź Ghetto Archivists, red. Adam Sitarek, Ewa Wiatr, tłum. Katarzyna Guccio, Łukasz Płes, Robert M. Shapiro, Łódź 2016.

Trębacz Michał, *Izrael Lichtenstein. Biografia żydowskiego socjalisty*, Łódź 2016.

Zelkowicz Józef, *Notatki z getta łódzkiego 1941–1944*, wyd. Michał Trębacz, Ewa Wiatr, Monika Polit, Krystyna Radziszewska, tłum. Monika Polit, Łódź 2016.

Artykuły

Walicki Jacek, *Bahuty. Szkic historyczny*, [w:] Jisroel Rabon, *Bahuty. Powieść o przedmieściu*, tłum. Natalia Krynicka, Izabela Olejnik, red. Krystyna Radziszewska, Natalia Krynicka, Izabela Olejnik, Jacek Walicki, Łódź 2016.

Walicki Jacek, *Nieudana próba edycji ważnego źródła do dziejów Holokaustu*, „Kwartalnik Historii Żydów” (2016), nr 3.

Walicki Jacek, *Żydowska międzywojenna Łódź*, [w:] *Cmentarz żydowski w Łodzi*, Łódź 2016.

Wiatr Ewa, *Historia cmentarza*, [w:] *Cmentarz żydowski w Łodzi*, Łódź 2016.

2017

Lipszyc Rywka, *Dziennik z getta łódzkiego*, wyd. Ewa Wiatr, Kraków–Budapeszt 2017.

Oblicza getta. Antologia tekstów z getta łódzkiego, wyd. Krystyna Radziszewska, Ewa Wiatr, Łódź 2017.

Sitarek Adam, *“Wire Bound State”: Structure and Functions of the Jewish Administration of the Łódź Ghetto*, tłum. Katarzyna Guccio, Warszawa 2017.

Sztetl, szund, bunt i Palestyna. Antologia twórczości literackiej Żydów w Łodzi 1905–1939, wyd. Krystyna Radziszewska, Dariusz Dekiert, Ewa Wiatr, Łódź 2017.

Artykuły

Sitarek Adam, *„Zaprowiantowanie obozu jest podobno wzorowe...”. Wiedza więźniów getta łódzkiego na temat ośrodka zagłady w Chełmnie nad Nerem*, „Zagłada Żydów” (2017), nr 13.

- Walicki Jacek, *Międzywojenna Łódź żydowska*, [w:] *Sztetl, szund, bunt i Palestyna. Antologia twórczości literackiej Żydów w Łodzi (1905–1939)*, wyd. Krystyna Radziszewska, Dariusz Dekiert, Ewa Wiatr, Łódź 2017.
- Walicki Jacek, *Polityczne i wojskowe aspekty przewrotu majowego 1926 roku*, [w:] *Bezpieczeństwo militarne Polski 1918–1945*, t. 3: *Aspekty wojskowe*, red. Maryla Fałdowska, Włodzimierz Nowak, Renata Tarasiak, Siedlce 2017.
- Wiatr Ewa, 'Turning Jews Over' – the Participation of 'Blue' Policemen in Deportations of Jews Illustrated with the Example of the Radomsko County, „Zagłada Żydów” (2017), nr „Holocaust Studies and Materials”.

2018

- The Holocaust and the Polish-Jewish Relations: Selected Issues*, red. Adam Sitarek, Martyna Grądzka-Rejak, tłum. Wojciech Matusiak, Warszawa 2018.
- Łódź pod okupacją 1939–1945. Studia i szkice*, red. Tomasz Toborek, Michał Trębacz, Łódź–Warszawa 2018.
- Nowe życie? Antologia literatury jidysz w powojennej Łodzi (1945–1949)*, wyd. Magdalena Ruta, współpr. Ewa Wiatr, Krystyna Radziszewska, Łódź 2018.

Artykuły

- Sitarek Adam, *Ghetto in Testimonies of Poles and Germans, Inhabitants of Litzmannstadt*, [w:] *The Holocaust and the Polish-Jewish Relations: Selected Issues*, red. Adam Sitarek, Martyna Grądzka-Rejak, tłum. Wojciech Matusiak, Warszawa 2018.
- Sitarek Adam, *Tramwajem przez getto. „Dzielnica zamknięta” w relacjach Polaków i Niemców – mieszkańców Litzmannstadt*, [w:] *Łódź pod okupacją 1939–1945. Studia i szkice*, red. Tomasz Toborek, Michał Trębacz, Łódź–Warszawa 2018.
- Sitarek Adam, *Zagłada wólborskich Żydów w latach II wojny światowej (1939–1942)*, [w:] *Wojna i okupacja niemiecka na ziemi wólborskiej 1939–1945*, Wólbórz 2018.
- Trębacz Michał, *Kierownictwo łódzkiego gestapo. Próba portretu*, [w:] *Łódź pod okupacją 1939–1945. Studia i szkice*, red. Tomasz Toborek, Michał Trębacz, Łódź–Warszawa 2018.
- Wiatr Ewa, *Życie kulturalne Żydów w Łodzi w latach 1945–1950*, [w:] *Nowe życie? Antologia literatury jidysz w powojennej Łodzi (1945–1949)*, wyd. Magdalena Ruta, współpr. Ewa Wiatr, Krystyna Radziszewska, Łódź 2018.

2019

- Fogel Heniek, *Dziennik*, oprac. Adam Sitarek, Ewa Wiatr, Warszawa 2019.
- Hauser Irene, *Dziennik z getta łódzkiego. Das Tagebuch aus dem Lodzer Getto*, tłum. Krystyna Radziszewska, Łukasz Płes, oprac. Ewa Wiatr, Krystyna Radziszewska, Łódź 2019.
- Rok za drutem kolczastym (na marginesie obwieszczeń Pana Prezesa Ch. Rumkowskiego). Obwieszczenia Przełożonego Starszeństwa Żydów z getta łódzkiego (1940–1944)*, oprac. Adam Sitarek, Ewa Wiatr, Warszawa 2019.

Artykuły

- Sitarek Adam, „Nie myśl, że to pisze obłąkany”. *Listy rabina z Grabowa i jego misja informowania o Zagładzie*, „Zagłada Żydów” (2019), nr 15.
- Sitarek Adam, *Żydzi wiedeńscy w łódzkim getcie. Statystyka*, [w:] Irene Hauser, *Dziennik z getta łódzkiego. Das Tagebuch aus dem Lodzer Getto*, tłum. Krystyna Radziszewska, Łukasz Płes, oprac. Ewa Wiatr, Krystyna Radziszewska, Łódź 2019.
- Trębacz Michał, *Masakra robotników i pogrom Żydów w Łodzi 17 września 1937 r.*, [w:] *Pogromy Żydów na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, t. 2: *Studia przypadków (do 1939 roku)*, oprac. Kamil Kijek, Artur Markowski, Konrad Zieliński, Warszawa 2019.
- Trębacz Michał, „Pod murami Jasnej Góry”. *Pogrom w Częstochowie 19–21 czerwca 1937 r.*, [w:] *Pogromy Żydów na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, t. 2: *Studia przypadków (do 1939 roku)*, oprac. Kamil Kijek, Artur Markowski, Konrad Zieliński, Warszawa 2019.
- Trębacz Michał, *Polska lewica wobec antyżydowskiej przemocy lat 30. XX wieku*, [w:] *Pogromy Żydów na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, t. 2: *Studia przypadków (do 1939 roku)*, oprac. Kamil Kijek, Artur Markowski, Konrad Zieliński, Warszawa 2019.
- Trębacz Michał, *Шмуль Зигельбойм (1895–1943) как фигура в польском историческом дискурсе. Shmuel Zygielbojm (1895–1943) as a Figure in Polish Historical Discourse*, „Judaic-Slavic Journal” (2019), nr 3.
- Trębacz Michał, *Żydowskie elity wobec wybuchu II wojny światowej. Casus Szmula Zygielbojma*, „Kwartalnik Historii Żydów” (2019), nr 4.
- Wiatr Ewa, *Autorka i jej tekst*, [w:] Irene Hauser, *Dziennik z getta łódzkiego. Das Tagebuch aus dem Lodzer Getto*, tłum. Krystyna Radziszewska, Łukasz Płes, oprac. Ewa Wiatr, Krystyna Radziszewska, Łódź 2019.
- Wiatr Ewa, *Wokół jednego listu. Losy wiedeńskich chrześcijan w getcie łódzkim*, „Zagłada Żydów” (2019), nr 15.

2020

- Walicki Jacek, *Antysemitki rumuński rząd Octaviana Gogi i Alexandru Cuzy w opinii polskojęzycznej prasy II Rzeczypospolitej (1937–1938)*, Łódź 2020.

Artykuły

- Sitarek Adam, *Danuta Dąbrowska – pionierka badań nad łódzkim gettem*, „Zagłada Żydów” (2020), nr 16.
- Sitarek Adam, *Dziennik Viktora Hahna z łódzkiego getta*, „Zagłada Żydów” (2020), nr 16.
- Sitarek Adam, *Negocjacje polsko-żydowskie 1918–1921*, [w:] *Polscy Żydzi dla Niepodległej (1918–1939)*, red. Sławomir Jacek Żurek, Lublin 2020.
- Trębacz Michał, „Cieszę się, że Państwo Putersznyt przeżyli wojnę i są ze sobą szczęśliwi”. *Ryszard Lerczyński – jedyny łódzki Sprawiedliwy*, „Zagłada Żydów” (2020), nr 16.

- Trębacz Michał, *Oficjalne i intymne. Getto łódzkie w fotografiach*, „Zagłada Żydów” (2020), nr 16.
- Walicki Jacek, *Wydział Archiwum getta łódzkiego a Archiwum Ringelbluma*, „Zagłada Żydów” (2020), nr 16.
- Wiatr Ewa, „Czy w ogóle ktoś je czytać będzie” – nowe spojrzenie na dziennik Abrama Łaskiego z getta łódzkiego, [w:] *Zapisywanie wojny. Dzienniki z lat 1939–1945*, red. Maciej Libich, Piotr Sadzik, Warszawa 2022.
- Wiatr Ewa, *Ruch hachszarowy w getcie łódzkim 1940–1941 w świetle dokumentów*, „Zagłada Żydów” (2020), nr 16.
- Wiatr Ewa, „Wyprawa w świat”. *Wywiady przeprowadzone w getcie łódzkim przez członków Ha-Szomer Ha-Cair*, „Zagłada Żydów” (2020), nr 16.

2021

Artykuły

- Trębacz Michał, *Do kogo należą muzea historyczne? Koreferat*, [w:] „Wielka zmiana. Historia wobec wyzwania...”. *Pamiętnik XX Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Lublinie, 18–20 września 2019 roku*, t. 1: *Potęga historii*, red. Mariusz Mazur, Jan Pomorski, Warszawa–Lublin 2021.

2022

- Accounts from the Annexed Territories: Warthegau, Reichsgau Danzig-West Prussia, Regierungsbezirk Zichenau, Upper Silesia*, red. Eleonora Bergman, Monika Polit, Magdalena Siek, Ewa Wiatr, Warszawa 2022.
- Berkenwald Lejb, *Memuary albo Okruchy z życia Lejba*, tłum. Anna Jakimiszyn-Gadocha, red. Dariusz Dekiert, Krystyna Radziszewska, Ewa Wiatr, Poznań 2022.
- Słownik kultury literackiej Łodzi do 1939 r.*, red. Katarzyna Badowska, Tomasz Cieślak, Dariusz Dekiert, Karolina Kołodziej, Monika Kucner, Krystyna Pietrych, Krystyna Radziszewska, Anna Warda, Ewa Wiatr, Łódź 2022.

Artykuły

- Sitarek Adam, *Żydowscy artyści i Zagłada. Getto w twórczości Izraela Lejzerowicza i Sary Majerowicz*, [w:] *Każdą iskrą rozpaleni... Żydowscy artyści w kręgu nowej sztuki. Idee – postawy – relacje*, oprac. Agnieszka Świętoślawska, Irmina Gadowska, Krystyna Radziszewska, Łódź 2022.

2023

- Wśród łódzkich Żydów. Wspomnienia o mieście młodości*, red. Dariusz Dekiert, Krystyna Radziszewska, Ewa Wiatr, Łódź 2023.

Artykuły

- Sitarek Adam, *Topografia dziecięca w łódzkim getcie. Doświadczenie przestrzenne getta w dziennikach Rywki Lipszyc, Lolka Lubińskiego i Dawida Sierakowiaka*,

[w:] *Rodzina żydowska 1939–1945. Konteksty, uwarunkowania, codzienność. Wybrane zagadnienia*, red. Martyna Grądzka-Rejak, Konrad Zieliński, Warszawa 2023.

Trębacz Michał, *Karski–Zygielbojm. Historia pewnej rozmowy*, „Zagłada Żydów” (2023), nr 18.

Wiatr Ewa, *Rozwody w getcie łódzkim – zjawisko społeczne i precedens prawny*, [w:] *Rodzina żydowska 1939–1945. Konteksty, uwarunkowania, codzienność. Wybrane zagadnienia*, red. Martyna Grądzka-Rejak, Konrad Zieliński, Warszawa 2023.

Ewa Wiatr <https://orcid.org/0000-0003-2675-0726>
Centrum Badań Żydowskich im. Filipa Friedmana
ewa.wiatr@uni.lodz.pl